

(“думає” за Платоном). Як кажуть митці: “переживає муки творчості”.

У своїй можливості особисто постати перед об’єктивністю людина виявляє здатність до індивідуалізму. Для такого індивідуалізму культура, історія є змінні феномени свідомості. В цих змінних феноменах антропогенної цілісності людина знаходить себе тільки тоді, коли ця цілісність нею руйнується шляхом усвідомлення наявності суперечності, парадоксальності, власного нерозуміння, що засвідчують про існування об’єктивного, незалежного від суб’єктивності. Протиставити культурному цілому життєвого світу об’єктивність, як неможливість цього цілого її синкретизувати, здатна тільки така людина, яка має до себе довіру значно більшу ніж до загальноприйнятих звичаїв, традицій, норм.

Безперечно, що без феномена особистої творчості індивіда наука як діяльність пов’язана із відношенням до об’єктивного, пізнанням невідомого, перетворенням останнього у відоме (загальне), елемент антропного цілого, є неможливою.

У такому випадку буде слушним зазначити відмінність індивідуалізму такої особистості від егоїзму та скептицизму. Довіра власному “Я”, яка лежить в основі критичного мислення, не може ототожнюватися з егоїзмом, оскільки останній передбачає бажання, щоб інші люди залежали від носія волевиявлення. Тому егоїзм є відношенням не до себе, а до інших. У випадку зі скептицизмом також не виникає відношення до себе, оскільки навіть власне “Я” при послідовному скептицизмі є сумнівним.

Подібне розуміння можна знайти в роботах С. Кримського де пропонується поняття “персоноцентризм” для визначення сприйняття світу як олюдненого індивідами універсуму. Дане поняття вказаним українським філософом вживається для протиставлення “науково-технічній революції” так званої “гуманітарної революції” кінця ХХ-го сторіччя, що започатковує бачення дійсності не в “абсолютних” цінностях, а в різних сенсах людського буття [3, с. 181-182]. На думку С. Кримського прикладом такого тлумачення дійсності є “потасмне”, “хаос”, “імовірність” та “складність” як складові онтології, що співпадають з буденною екзистенційністю людини, а не протиставляються їй як дещо потойбічне. У свою чергу екзистенційність постає як особистісна справа окремого індивіда, що існує та самореалізується в суспільстві, що глобалізується.

Таким чином, критика міфу, що ідеалізує роль пізнання та знання в культурі, проведена на основі феноменологічної концепції когнітивної діяльності виявила наступне. На знаннях може засновуватися не економіка, а мислення чи механічна нерозумна діяльність. В обох вказаних випадках застосування знання (чисте мислення; неосмислена механічна діяльність за командою) не можна заснувати сучасну економіку та культуру. Реально сучасну економіку можуть заснувати розумні та думаючі люди, а не знання. При цьому має враховуватися, що розумний знає про обмеженість свого знання та наявність у нього незнання. Відповідно можна визнати, що ототожнення знання і незнання, яке криється за мріями створити економіку та суспільство засновані на знаннях, є стратегічна помилка, що впливає на парадиг-

мальне самовизначення освіти як форми поширення знання.

Вказаний підхід до розуміння місця освіти в суспільстві засновується на ототожненні поняття освіта з поняттям просвітництва. Філософські студії другої половини ХХ століття та початку ХХІ століття свідчать про необхідність відродити значимість індивіда як вищої моральної цінності та легітимної інстанції соціального життя.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма / Н. А. Бердяев; (Репринтное воспроизведенное издание YMCA-PRESS, 1995). – М. : Наука, 1990. – 222 с.
2. Буряк В. Актуальные проблемы философии. Методологические основания экономического знания, постиндустриальное общество / В. Буряк. – Симферополь, 2006. – 127 с.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К. : Парапан, 2003. – 154 с.
4. Ожеван М. Фундаментальний характер випадковості та антропні принципи самоорганізації “суспільства ризиків” / М. Ожеван // Sententiae. Наукові праці Спільки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). Вип. № 1. – Вінниця, 2007. – С. 126–134.
5. Оруэл Дж. “1984” и эссе разных лет / Дж. Оруэл. – М. : “Прогресс”, 1989. – 385 с.
6. Рижко В. А. Сучасні інновації в наукових і освітніх методологіях та практиках: напрямки та проблеми / В. А. Рижко // Наукові і освітні методології та практики. Вип. 2. – К., 2004. – С. 17–32.
7. Фрейре П. Формування критичної свідомості / П. Фрейре. – К. : Наукова думка, 2003. – 176 с.

Melnyk O. E., candidate of philosophical sciences, associate professor of department of Chernihiv state institute of economy and management (Ukraine, Chernihiv), khylko.m@gmail.com

Impact of globalization on qualitative changes in the philosophy of knowledge

The fundamental changes in the philosophy of knowledge, science, education and culture, caused by the globalization, are analyzed.

Keywords: science, knowledge, education, culture, existentialism, cognitivism.

Мельник О. Е., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, Черниговский государственный институт экономики и управления (Украина, Чернигов), khylko.m@gmail.com

Влияние глобализации на качественные изменения в философии познания

Рассматриваются те фундаментальные изменения, которые привносят глобализация в философию познания, науку, образование, культуру.

Ключевые слова: наука, познание, образование, культура, экзистенциализм, когнитивизм.

* * *

УДК 141.319.8

Калуга В. Ф.

кандидат філософських наук, доцент кафедри історії і політології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна), kalugavl@ukr.net

ФЕНОМЕНИ АНДРОГІННОСТІ ТА ГЕРМАФРОДИТИЗМУ ЯК КЛЮЧ ДО ОСМИСЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАТЕВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Звичний спосіб розрізнення жіночого та чоловічого дуальних начал і закріплення за ними відповідних характеристик виявляє свою невідповідність дійсності разом з тим, як до уваги беруться феномени андрогінності та гермафродитизму. Останнє дає підстави сумніватися в дієвості і, тим більше, в, так би мовити, гуманності наявних домінуючих моральних принципів та соціальних очікувань щодо проявів статевої і сполученої з нею сексуальної ідентичності членів спільноти. Спекулятивно встановлена природність радикального розмежування жіночого та чоловічого начал втрачає свою переконливість на фоні численних зразків зміщення сексуальних смаків і моделей поведінки, з одного боку, та анатомо-фізіологічних комбінацій ознак чоловічої і жіночої статі на рівні індивіда, з іншого. Відповідно, виявляється джерело потужної внутрі-

инької напруги значної частини населення, породжене конфліктом невідповідності між тим, ким чи як себе відчуває індивід, і тим, за кого він має себе видавати з огляду на соціальні очікування щодо його “природної” статі. Тож незаангажоване осмислення природи статі та її ймовірного покликання в існуючій людині неодмінно надасть поштовх до нейтралізації джерела внутрішньої напруги, що перетікає в соціальну і проявляється в формі агресії, депресії або цю.

Ключові слова: андрогінність, гермафродитизм, ідентичність, стать, хіть.

Іноді, ясні як божий день річ чи явище можуть виявитися не такими вже й очевидними, як здається на перший погляд. До таких сумнівно ясних чи само собою зрозумілих речей варто зарахувати навіть не стільки саму стать, стільки її призначення в бутті людини. Каменем спотикання в питанні ясності згаданої проблеми є, по-перше, певна сумнівність звичного сприйняття Всесвіту через призму дуальності в душі діалектики; по-друге, ідея “андрогіна” та феномен гермафродитизму, оскільки саме вони дещо плутають карти з очевидністю того, що прийнято автоматично ідентифікувати як біологічне і решту дотичних чи похідних від нього варіацій покликання статі.

Наразі в контексті класичної науки з точки зору еволюції статеве розмноження вважається значно ефективнішим, аніж безстатеве, приміром, вегетативне, оскільки нібито дозволяє накопичувати і передавати у процесі, між та всередині родової боротьби найкращі спадкові та набуті риси і якості особини, тим самим підвищуючи рівень пристосуванельності та забезпечуючи виживання роду в цілому. Однак згадана ефективність виводиться не зі знання суті життя чи й Всесвіту взагалі, а лише спекулятивним чином, внаслідок формування розгалуженої низки міркувань і припущень, зведених на підґрунті численних спостережень. Тобто сама по собі ефективність статевого розмноження є зовсім не очевидною, а лише результатом доведення і переконання, часто зводжуваних до догми. Проте, творець світу, чим би він був, створив його таким, цілком імовірно, не як результат розгортання чогось невідворотно необхідного, а лише як одну із безлічі інших потенцій, в контексті яких стать не значила б абсолютно нічого або мала б зовсім інше покликання.

Однак навіть допустити, а не те що прийняти як слушну подібну версію затуркана соціальна істота навряд чи зможе ось так от запросто. На заваді стають не стільки наукові аргументи і поверхова очевидність проблеми, скільки вся потуга іудео-християнської парадигми, сконцентрована навколо ілюзії творця Всесвіту та/або еволюції і великого вибуху. Відтак, сучасна людина опинилася в полоні переконання, схожого або близького до того, що його поширюють адепти найчастіше, так би мовити, по-неволі, різноманітних течій іудео-християнського гатунку, зокрема Айвахов, котрий безапеляційно стверджує, що “у всесвіті існують два головних начала, два принципи, котрі відображені в усіх проявах життя і природи. Будь-яке творіння є нічим іншим, як створення цих двох начал, позначуваних для зручності чоловічим та жіночим принципами. Ці два принципи є відображенням двох великих божественних начал, що сотворили все: Отця Небесного і Божественної Матері, котрі варто розуміти як поляризацію єдиного начала, Абсолюту, Непроявленого, якого Каббала називає Айн Соф Аур” [1]. І далі: “Сказано, що людина створена по образу Бога, тобто по образу цих двох принципів, і вона поєднує в собі чоловіче і жіноче начало; одне видиме, інше потаємне, ми не бачимо

його, але воно присутнє. Кожна жінка є жінкою зовнішньо, а внутрішньо вона наділена і чоловічим принципом. А кожний чоловік є чоловіком зовнішньо, але внутрішньо наділений і жіночим принципом” [1].

Таким чином, під пресом масово тиражованих і прищеплюваних свідомості буденної людини подібних “правильних” версій, в соціалізованій з ніг до голови істоти залишається надто мало простору для адекватних реальності міркувань. Відповідно в переважній більшості індивідів не існує достатніх підстав для будь-якого сумніву щодо того, що саме бог, хай навіть в образі природи, створив стать. А якщо він, то покликання статі, вписане в першоджерелах релігійної догматики, автоматично сприймається як священне й істинне. Відповідно навряд чи кому на думку так просто спаде ідея про те, що “плодитися і розмножатися” – це далеко не головне покликання і суть існування людини, а відповідно і статеві диференціація не є прямим наслідком згаданого біблійного змісту існування людини. Більше того, не стать виникла заради того, аби людина мала змогу “плодитися і розмножатися”, тим самим реалізуючи волю божу чи божий план, а, цілком ймовірно, поява статі внаслідок трансформації людини, призвела до того, що людина почала розмножатися у звичний, тобто у природний, як на буденне сприйняття, спосіб.

Між тим, окремі мислителі все ж поступово намагаються переглянути хоча б деякі моменти базових догматів, вмурованих в основу Ойкумени, намагаючись узгодити їх з раціонально осмислюваною реальністю. Приміром, згідно з цілком логічною концепцією відомого американського дослідника сексуальності Джона Мані, пріоритетом природи у процесі відтворення статево диференційованих видів є створення самиць, оскільки вони відіграють головну, порівняно більш тривалу і фізично складну роль у процесі цього відтворення, ніж самці. Тобто, всупереч поширеному трактуванню біблійного міфу, першою людиною, якби її створення відбувалося в одну мить, мала б бути жінка, а не чоловік. З цієї позиції самці, чоловіча стать, хоча і є необхідними, але як додаток до самиць, жіночої статі. Останнє дотично підтверджується, зокрема, і тим, що в процесі розвитку людського ембріону, попри те, що стать майбутньої дитини нібито визначається вже у момент запліднення яйцеклітини хромосомамисперматозоїда, статеві залози зародка тільки тоді можуть розвиватися як чоловічі (а чоловічі гормони, що виробляються в цих залозах, в першу чергу тестостерон, необхідні для подальшого формування всіх ознак і властивостей чоловічої статі), якщо наявний так званий додатковий “чоловічий” фактор – антиген H-Y. А от для розвитку жіночих статевих залоз впливу додаткових факторів не потрібно – він відбувається автоматично, бо жіночий ембріон вже і так отримує від матері необхідний для його формування жіночий гормон естроген.

І хоча подібна версія залишається в лоні іудео-християнської антропології, вона все ж до певної міри переглядає її канони та дає певний простір для переосмислення проблеми статі. Зокрема, спростовується догмат домінантності чоловічої статі, не зважаючи на те, що аргументи наведені на користь превалювання жіночої навряд чи можна вважати вичерпними. Окрім того, ця версія ставить під сумнів первинну і однозначну генетичну визначеність статі майбутньої дитини на мо-

мент запліднення, а разом з тим ставиться під сумнів і пряме програмування статі божественною суттю, адже в залежності від збігу обставин первинно організований ембріон з потенцією розвинути в чоловічу стать, може за збігу відповідних обставин змістити свій розвиток в русло становлення жіночої статі і навпаки. А якщо так, то між чоловічою та жіночою статтю насправді відсутня, так би мовити, нездоланна прірва відмінності. Відповідно кожна зі статей зберігає за собою потенцію трансформуватися в іншу, хоча така потенція виявилася “похованою” під багатошаровим гнітом наукової і релігійної догматики. Відтак будь-які приклади подібної трансформації статеву визначених істот або хоча б окремі натяки на неї табувалися як витівки нечистого, а самі факти піддавалися замовчуванню з наступним забуттям. В іншому випадку подавалися як незбагненне чудо чи своєрідний збій у перебігу незмінних природних процесів.

Між тим, ситуативна варіативність статі, котра притаманна не лише людині, а й іншим статево диференційованим істотам, окрім безпосередньої констатації як малодослідженого факту, механізми якого не піддаються осмисленню, може знайти своє більш-менш послідовне пояснення з огляду на ідею “андроґіну” як ідею абсолютної цілісності або, з подачі Мірчі Еліаде, міфічну формулу первісної цілісності, що “охоплюють всі сили, а отже, і всі пари протилежностей: хаос і форми, темряву і світло, віртуальне і проявлене, чоловіче і жіноче начало і т.д.” [3, с. 383]. Тобто, встановлення факту існування первісної цілісності або хоча б прийняття на віру чи в якості робочої версії згаданої ідеї, відкриває шлях до перегляду звичних установок щодо суті і поклонання феномену статі в бутті людини.

Заведено вважати, що перший вчений, “який звернув увагу на явище двостатевості істот (богів і пращурів людини), фон Ромер припускав “андроґінну” ідею характерною для всіх релігійно-міфічних систем світу” [5, с. 352]. Хоча сама ідея “андроґіна” вперше, очевидно, сформульована Платоном. Щоправда з того часу, коли він зафіксував її в своєму діалозі “Пір”, зазнала, так би мовити, значної редакції, знову ж таки, мабуть, з огляду на нищівну “цнотливість” іудо-християнських адептів, котрі прибирали або приховували чи спотворювали все, що не “вписувалося” в лекала відповідної моралі і норм. Приміром, М. Бердяєв оприлюднив переконання (очевидно, властиве значній когорті тогочасної інтелігенції) в тому, що “за вченням Платона, поданому в міфологічній формі, стать є наслідком розриву в початковій, єдиній і могутній людській природі, розпад індивідуальності на дві половини, любов є потужне бажання возз’єднання в цілісну індивідуальність” [2, с. 20]. Хоча, насправді, останнє твердження, радше є, м’яко кажучи, неточністю, бо не відповідає змісту самого оригіналу. Відтак всяка ясність, а особливо однозначність ідеї “андроґіну”, сформована знічев’я “авторитетами” громадської думки також виявляється досить часто надуманою, якщо апелювати до першоджерела, попри те, що воно на шляху до звичайного читача, неспокушеного в давньогрецькій мові, пройшло знову ж таки через руки перекладачів та інтерпретаторів. І все ж, за Платоном, “перш за все, люди були трьох статей, а не двох, як тепер, – чоловічої та жіночої, адже існувала іще третя стать, яка поєднувала в собі ознаки оцих обох; сама во-

на зникла, і від неї збереглася лише назва, що стала лайливою, – андроґіни, з якої видно, що вони поєднували в собі вид і найменування обох статей – чоловічої та жіночої” [6, с. 98]. І далі, “було цих статей три, і такими вони були тому, що чоловіча споконвіку походить від Сонця, жіноча – від Землі, а поєднуючи обидві ці – від місяця, оскільки і місяць поєднує обидва начала” [6, с. 98]. Отож цілісні істоти андроґінного типу, відповідно до Платона, в двох з трьох випадків насправді не були андроґінами, а тільки його нагадували. І саме ці цілісні істоти залишили по собі слід у вигляді відокремлених половинок, що набрали образу сучасної людини з ознаками чоловічої та жіночої статі, тоді як чистий андроґін зник. А якщо так, то, за ідеєю, і його частинок не повинно було залишитися, що корінним чином суперечить розхожим ідеям про тяжіння протилежних статей як розлучених частин одна до однієї в прагненні відновити цілісність, покладених в основу романтичної версії кохання.

Врешті-решт вся ця мішанина-плутанина наштовхує на думку про те, що первісний, тобто платонівський варіант “андроґіна” і умовно “ойкуменізований” варіант андроґіна за спільну основу мають лише назву і принцип цілісності, а в усіх інших ключових моментах явно відмінні. Зокрема, платонівський “андроґін” має виразні ознаки тілесності та сексуальності: “Тоді у кожної людини тіло було округле, ... сороміцьких частин [було] дві, а решту можна уявити собі по всьому, що уже сказано” [6, с. 98]. А от “ойкуменізований” андроґін радше є абстрактним втіленням принципу космічної цілісності та первинного поєднання проявлених протилежностей, зокрема чоловічого та жіночого начал. Принаймні, спираючись на глибоку дослідницьку розвідку Мірчі Еліаде, виявляється, що “первісному андроґінові, і особливо сферичному андроґінові, описаному Платоном, відповідає в космічному плані космогонічне яйце або антропокосмічний первісний велетен” [3, с. 389].

Наявна суттєва різниця поміж двома версіями ідеї “андроґіна”, мабуть таки, має навести на певні роздуми. Приміром, про те, що для античного світу, котрий ще мав певний безпосередній доступ до сакральних знань, принаймні, пам’ятав, що такі знання існують, а не є результатом чиєсь профанації або, статевість різко відмежовувалась від сексуальності (еротизму) і мала суто функціональний характер: виявляла глибинні якості індивіда, як носія тих чи інших онтологічних ознак, що корінилася в походженні статі. Стать виявлялася сталою, а от сексуальність змінною: індивід мав змогу переглядати свої сексуальні вподобання і смаки довільно, не зазнаючи особливого тиску з боку громадської думки. Себто, схильність до сексуальних зносин зі своєю статтю не йшла в розріз з мораллю спільноти, бо не піддавала сумніву відповідність індивіда його статі та притаманності відповідних рис і якостей. Вважалось, що такий індивід наслідую своєю поведінкою божественних пращурів, котрі відзначалися цілісністю. Більше того, саме той чоловік чи юнак, котрий тяжів до своєї статі, ідентифікувався як мужній від природи. Принаймні, про це знову ж таки стверджує Платон: “Чоловіки, котрі є частинкою попереднього чоловіка, тяжіють до всього чоловічого... Це найкращі із хлопчиків та з юнаків, адже вони від при-

роди наймужніші” [6, с. 87]. І далі: “Змужнівши, вони люблять хлопчиків, і в них немає природної схильності до дітонородження та шлюбу; до того та іншого їх спонукає звичай, а самі вони цілком задовольнялися б співжиттям один з одним без дружин. Відчуваючи завжди пристрасть до спорідненого, такий чоловік неодмінно стає поціновувачем юнаків і товаришем закоханих в нього” [6, с. 87].

А ось з початком табування сексуальності в просторі іудейської, а далі і іудо-християнської культури розуміння суті андрогіна, а разом і змістовне наповнення поняття “андрогін” зазнають кардинальних змін. Разом з тим сексуальність набирає рис сталої визначеності – лише засіб і механізм продовження роду, тоді як стать втрачає сталу ідентичність, оскільки інакше сформувався б вакуум навколо “класифікації” тих, хто всупереч вимогам моралі і табу, вимушений дослухатися до глибинних потягів і наслідувати їх чи й підлаштуватися під них. Окрім того, процедурі розмивання статевої ідентичності сприяли ще й випадки гермафродитизму, коли окремі індивіди на рівні фізичного тіла поєднували вторинні ознаки обох статей, а отже не могли бути строго віднесені ані до стану жінок, ані до стану чоловіків.

Відповідно, в той час як ідея “андрогіна” радше була покликана змалювати ідеальну природу людини, тим самим створюючи основу для спекулятивного пояснення багатьох речей в існуванні соціальної істоти, явище гермафродитизму ставило безпосередньо перед фактом дивної природи, якщо й не людини в цілому, то щонайменше її статі. А проте, очевидність прояву гермафродитизму не стала на заваді містифікації цього феномену і певним чином підтасування його під андрогінію. Не в останню чергу цьому, мабуть, посприяла міфологізація, відповідно до первинних джерел якої “Гермафродит – в грецькій міфології син Гермеса та Афродіти... Одного разу в Карії, коли Гермафродит купався у водах джерела, німфа цього джерела Салмакіда пристрасно закохалася в Гермафродита, однак її сподівання на взаємність не були успішними. На прохання Салмакіди боги поєднали її з Гермафродитом в одну двостатеву істоту” [5, с. 292].

Показовим у базовому міфів є те, що гермафродитизм подається не як ідея відтворення первинної або ж божественної цілісності, а лише як додаткове набуття ознак протилежної статі до вже наявних ознак первинної. З огляду на це не важко простежити таку собі послідовність трансформації статевої людини в космічних масштабах або з позицій онтології. Зокрема, спочатку формується ідеальний прототип людини – “ойкуменічний” андрогін, котрий несе в собі нерозгорнуту потенцію статі, тим самим відтворюючи повноту буття людини і її цілісність. При цьому “людська досконалість уявлялася як єдність без найменшої тріщини” [3, с. 382]. В стані потенції відповідно перебуває і хіть, а разом з нею множина бажань, супроводжуючих їх переживань, в тому числі, болю, страху і т.п. Далі відбувається певне зміщення в існуванні досконалої людини в стані андрогіну, описане як гріхопадіння чи покарання богами внаслідок порушення табу або виникнення загрози стабільності наявного світопорядку. Людина набуває стать, натомість втрачає цілісність та колосальні можливості і потугу, що стояли за нею.

Разом зі статтю людина також набуває індивідуальну ідентичність або звичне для нас “Я”. Статева істота неодмінно є або мусить бути егоцентричною, до того її щонайменше підштовхує хіть, будучи першоджерелом відчуття особистості, відокремленості, нестачі чогось або потреби в чомусь. А далі, цілком ймовірно, нестерпна жага до поновлення цілісності, викликана ностальгією за станом досконалості і цілісності, спонукає вже досить обмежену істоту шукати шляхів відновлення космогонічного statusquo. Можливо, внаслідок специфічних практик або якимось іншим чином людині вдається здолати розрив так, щоб поєднати статі в одному індивіді. Однак таке поєднання виявилось не ідеальним і замість відродження андрогіна сформувався гермафродит. Різниця між первісним андрогіном та сформованим гермафродитом більш, ніж очевидна, якщо згадати образ цілісної істоти та порівняти його з комбінованим “витвором”. Зокрема “...перша людина (Адам) з правого боку був чоловіком, а з лівого – жінкою” [3, с. 380], тобто гермафродитом.

До речі, про те, що Адам, за умови реального існування, радше б виявився дійсно гермафродитом, ніж андрогіном, може свідчити ще й той факт, що саме поняття “Адам” виникло значно пізніше, ніж досить давнє “андрогін”, а от з поняттям “гермафродит” вони можуть виявитися, так би мовити, сучасниками, оскільки “щодо божественної постаті, яку древні назвали Гермафродитом, то вона набула чітких рис досить пізно, ближче до IV чи III ст.” [3, с. 384]. З цього часу значна кількість давньогрецьких або й античних богів ідентифікуються також радше як гермафродити, ніж андрогіни. Приміром, “на Кіпрі вшановували бородату Афродіту на ймення Афродитос, в Італії – лису Венеру. Щодо Діоніса, то він був справжнім двостатевим богом” [3, с. 384].

Зміщення акценту з андрогіна на гермафродита, очевидно, відбувалося паралельно з процесом наростання сексуальної розкряпаності, що, мабуть, так само межувала або й переростала в розбещеність. Разом з тим, намагання якимось чином обмежити сексуальну розпусту, призводило до відродження або актуалізації ідеї (божественного) андрогіна як прототипа асексуальної досконалості, в якій “вмирала” стать з усіма її примхами і потягами. Не даремно ж “міфи про божественну андрогінію та двостатеву первісну людину розкривають взірцеву модель для поведінки людини” [3, с. 386]. Саме подібні міфи, цілком ймовірно, могли слугувати основою для “правильних” ідей з присмаком цноти, виваженості та відстороненості від хіті, котрі дозволяли на якийсь період на рівні психіки масово блокувати непомірно розбурхані поривання “природного інстинкту”.

Ось так людина або й людство в цілому циклює поміж ідеями андрогіна та гермафродита не маючи змоги ні здолати зумовленість сексуальністю, ні остаточно з’ясувати природу статі і її реальне покликання. Хоча дієві або й світоглядно основоположні версії завжди існували. В давніх греків така версія знову ж таки пов’язана з платоновим переказом про андрогінів, в якому йдеться про те, що “Зевс, пожалівши їх, вигадує інший устрій: він переставляє вперед сороміцькі їх частини, які до того були у них обернені в ту ж сторону, що попередньо обличчя, так що сім’я вони вливали

не один в одного, а в землю, як цикади. Перемістив же він їх соромницькі частини, установивши тим самим запліднення жінок чоловіками, для того, щоб під час злягання чоловіка з жінкою народжувалися діти та продовжувався рід, а коли чоловік зійдеться з чоловіком – досягалося все ж задоволення від злягання, після чого вони могли б відпочити, взятися за справи і попіклуватися про інші свої потреби” [6, с. 100].

Езотерики в свою чергу, приміром, Кастанеда стверджують, що “стать призначена для породження світла свідомості” [4, с. 25]. А далі мексиканський маг розшифровує: “Статева енергія повинна використовуватися для створення життя. Через статева енергію орел дає свідомість, так що, коли істоти, що здатні відчувати, задіяні в статевих зносинах, еманції всередині їх кочонів роблять все можливе, аби забезпечити свідомістю нову чутливу істоту, котру вони створюють” [4, с. 25]. Тож відповідно до вчення Дона Хуана функціональне призначення статі полягає в породженні свідомих істот шляхом спільної передачі частини власної енергії і свідомості батьків новій людині. В цілому ж стать найімовірніше, є результатом гри космічних сил або своєрідним “вибриком” Космічного Деміурга. Проте вона не є необхідною умовою існування, підтримання і продовження життя, а радше одним із механізмів поширення свідомості внаслідок “продукування” нових носіїв свідомості.

Список використаних джерел

1. Айванхов О. М. Любов і сексуальність. – [Електронний ресурс] / О. М. Айванхов – Режим доступу : <http://www.psylib.ukrweb.net/books/omram01/index.htm>
2. Бердяев Н. А. Метафізика пола и любви // Эрос и личность: Философия пола и любви. – М., 1989. – С. 17–51.
3. Еліаде, Мірча. Священне і мирське [Текст]. – Міфи, сновидіння і містерії. – Мефістофель і Андрогін. – Еліаде М. Окултизм, ворожбитство та культурні уподобання / М. Еліаде; пер. Г. К'юран, В. Сахно. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 592 с.
4. Кастанеда, Карлос. [Сочинения] [Текст] / К. Кастанеда. – К. : София, 1995. Т. 7–8: Т. 7: Огонь изнутри; Т. 8: Сила безмолвия. – 1995. – 479 с.
5. Мифы народов мира [Текст]: энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. С. А. Токарев. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – Т. 1: А–К. – 671 с.
6. Платон. Федон [Текст]; Пир; Федр; Парменид / Платон; пер. с древнегреч. С. А. Анањин [и др.]; общ.ред. А. Ф. Лосев [и др.]. – М. : Мысль, 1999. – 528 с.

References

1. Ajvanhov O. M. Ljubov' i seksual'nost'. – Elektronnyj resurs / O. M. Ajvanhov – Rezhym dostupu : <http://www.psylib.ukrweb.net/books/omram01/index.htm>
2. Berdjaev N. A. Metafizika pola i ljubvi // Jeros i lichnost': Filosofija pola i ljubvi. – M., 1989. – S. 17–51.
3. Eliade, Mircha. Svjashhenne i myrs'ke [Tekst]. – Mify, snovydinnja i misterii'. – Mefistofel' i Androgin. – Eliade M. Okul'tyzm, vorozhbystvo ta kul'turni upodobannja / M. Eliade; per. G. K'oran, V. Sahnno. – K. : Vydavnyctvo Solomii Pavlychko “Osnovy”, 2001. – 592 s.
4. Kastaneda, Karlos. [Sochinenija] [Tekst] / K. Kastaneda. – K. : Sofija, 1995. T. 7–8: T. 7: Ogon' iznutri; T. 8: Sila bezmol'vija. – 1995. – 479 s.
5. Mify narodov mira [Tekst]: jenciklopedija: V 2 t. / gl. red. S. A. Tokarev. – M. : Bol'shaja Rossijskaja jenciklopedija, 1998. – T. 1: A–K. – 671 s.
6. Platon. Fedon [Tekst]; Pir; Fedr; Parmenid / Platon; per. s drevnegrech. S. A. Anan'in [i dr.]; obshh. red. A. F. Losev [i dr.]. – M. : Mysl', 1999. – 528 s.

Kaluga V. F., PhD, associate professor of department of history and political science, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine), kalugavl@ukr.net

Androgyny and hermaphroditism phenomena as sources for understanding the peculiarities of gender identity

A standard method of differentiation between female and male dual principles and their respective fixed characteristics shows its discrepancy when such phenomena as androgyny and hermaphroditism are taken into consideration. The latter allows us to doubt in effectiveness and 'humanism' of the present dominant moral 'prescriptions' and social expectations towards expressions of gender and sexual identities of the representatives of the community. Speculative nature of the radical difference between female and male principles loses its cogency due to many examples of deviation in sexual tastes and models of behavior on one hand and anatomical and physiological combinations of individual features of female and male sexes on the other. Respectively, we deal with a powerful source of inner stress of the majority of the population inflicted by the conflict of discrepancy between how person perceives oneself and which persona one displays due to social expectations concerning one's natural sex. Hence, an unbiased understanding of nature of gender and its role in one's existence would definitely give an impulse towards neutralization of the source of inner stress which expresses oneself via social aggression and depression.

Keywords: androgyny, hermaphroditism, identity, sex/gender, lust.

Калуга В. Ф., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры истории и политологии, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Украина), kalugavl@ukr.net

Феномены андрогинности и гермафродитизма в качестве ключа к осмыслению особенностей половой идентичности

Привычный образ радикально противоположных мужского и женского начал теряет свою поверхностную истинность вместе с тем, как во внимание берутся феномен андрогинности и гермафродитизма. Это наталкивает на мысль о явной, так сказать, антигуманности наличествующих доминантных в современном обществе моральных норм и правил, социальных ожиданий, выдвигаемых к проявлению половой идентичности, а также сексуальным вкусам и предпочтениям. Антигуманность прежде всего состоит в том, что внешние регулятивные механизмы требуют соответствия внутренних переживаний собственной половой и сексуальной идентичности спекулятивно выведенным и массово насаждаемым прототипам “истинных” мужчины и женщины. Это порождает колоссальное внутреннее напряжение в значительной части населения, что приводит к проявлению агрессивности, социальной депрессивности и т.п. Таким образом, не ангажированное осмысление природы пола и его вероятной роли в существовании человека неминуемо приведет к нейтрализации одного из мощных источников внутренней, а также социальной деструктивности.

Ключевые слова: андрогинность, гермафродитизм, идентичность, пол, похоть.

* * *

УДК 378.4

Грица Ю. Ю.
аспірант, Інститут вищої освіти
НАПН України (Україна), gruzay@mail.ru

Єдність історії та відсутність єдності історичної свідомості: закономірність чи випадковість?

Єдність історичної дійсності є консенсусною нормою у середовищі істориків і філософів історії. На цьому тлі відсутність єдності історичної свідомості викликає закономірне запитання: це закономірність чи випадковість? Розв'язання проблеми понятійного розмежування історії, історичної свідомості та філософії історії є важливим світоглядним і методологічним завданням історичного знання і пізнання. Обґрунтування критеріальних маркерів такого понятійного розмежування набуває ознак актуального дослідницького завдання.

Ключові слова: єдність історії, історична свідомість, філософія історії, історичний суб'єкт, осьовий час, роль особи в історії.

Сучасна соціокультурна ситуація актуалізує проблему сенсу історії, її спрямованості. Динамізм соціальних процесів, складність завдань, що вирішуються сучасним суспільством, негативні тенденції у духовному розвитку, зростання міжнаціональних конфліктів і перетворення національної та регіональної історії у всесвітню – всі ці явища підсилюють інтерес до дослідження перспектив розвитку людства, до його історії, історичних цінностей. Зрозуміти сенс історичного процесу, всебічно осмислити перебіг всесвітньої історії немислимо без розгляду гене-